

Ο ΓΚΑΪΤΕ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ὁ Γκαϊτε καθὼς ξέρομε ἐξηγημάτισε διευθυντὴς θεάτρον γιὰ κάμποσα χρόνια, καὶ δάσκαλος καὶ σκηνοθέτης καὶ ὁ ἴδιος ἔπαιξε ὁ ἑρασιτεχνικὴς παραστάσεις. Ἀπὸ τὴ θεατρικὴ του αὐτῆ δράση καθὼς ἦταν πνεῦμα ἐρευνητικὸ καὶ βαθεῖα παρατηρητικὸ ἀπόχτησε μεγάλη πείρα καὶ ἀπὸ τὰ συμπεράσματά του καὶ οἱ παρατήρησές του πάνω στὸ θέατρο καὶ ὁ ὅτι σχετίζεται μὲ τὸ θέατρο, οἱ γνώμες του γιὰ τὴν ὑποκριτικὴ, τὴ σκηνογραφίαν, τὸ δραματολόγιον, τὶς δοκιμὲς ἀκόμη καὶ τὸ θεατρικὸ κοινὸ καὶ τὴ θεατρικὴ κριτικὴ ἐνδιαφέρουν ὄχι μόνον ἐπειδὴ εἶνε γνώμες ἐνὸς μεγάλου καθολικοῦ ποιητῆ καὶ συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἔχουν πέραση καὶ σήμερα εἶναι οὐ πολλὰ προφητικῆς. Ἐδῶ παραθέτομε μερικῆς.

Τὸ θέατρο τὸ βλέπω σὰν ἐκπαιδευτήριον ποῦ παίζοντας μορφώνει στὴν τέχνη, μάλιστα σὰν σύμβολον τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐπιχειρηματικῆς ζωῆς ποῦ καὶ αὐτὴ βέβαια δὲν κυλάει πάντα ἡσυχη.

*
**

Τὸ θέατρο ἔχει, σὰν ὅλα γύρω μας, δύο ὄψεις, μιὰν ἰδανικὴν καὶ μιὰν ἐμπειρικῆν. Ἀπὸ τὴν ἰδανικὴν του ὄψιν τὸ θέατρο στέκει πολὺ ψηλά, τόσο ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ προβληθῇ μαζὶ του τίποτα ἀπ' ὅσα μὲ τάλαντο, πνεῦμα, εἰδικότητα, καὶ ἀσκησι φτειάνει ὁ ἄνθρωπος.

*
**

Ἐνας ποῦ δὲν εἶναι ὀλότελα χαλασμένος καὶ παραγερασμένος δὲν θὰ βρεῖ εὐκόλως ἓνα μέρος τόσο εὐχάριστον ὡς τὸ θέατρο. Σὰς δέχονται ἐκεῖ χωρὶς πολλὰς ἀπαιτήσεις. Δὲν εἴσαστε ὑποχρεωμένος ν' ἀνοίξετε τὸ στόμα σας ἂν δὲ θέλετε, μάλιστα καθόσατε μὲ ὅλη σας τὴν ἄνεσιν σὰν βασιλεῦς καὶ βλέπετε ὅσα σὰς παρουσιάζουν εὐχάριστα καὶ στὸ πνεῦμα καὶ στίς αἰ-

σθησές σας, ὅπως τὸ θέλει ἡ καρδιά σας. Ποίηση, ζωγραφικὴ, τραγοῦδι, μουσικὴ, μιμητικὴ καὶ τόσα ἄλλα. Ὅταν ὅλες αὐτὲς οἱ τέχνες, μαζί μὲ τὴ γοητεία τῆς νιότης καὶ τῆς ὁμορφιάς, τὸ ἴδιο βράδν κ' ἀπὸ ξεχωριστῆ θέσης ἐνεργοῦν ἁρμονικὰ μαζί, τότε γίνεται μιὰ γιορτῆ, ποῦ δὲν συγκρίνεται μὲ καμιὰν ἄλλη.

Τὸ θέατρο εἶναι ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις ἐκεῖνες ποῦ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὶς προχωρήσει πᾶνω σὲ στέδιο: κάθε στιγμὴ κρέμεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ καὶ τοὺς συγχρόνους του. Ὅ,τι θέλει ὁ συγγραφέας νὰ γράφει ὁ ὑποκριτῆς νὰ παῖξει τὸ κοινὸ νὰ ἰδεῖ καὶ ν' ἀκούσει, αὐτὸ εἶναι ποῦ τυρανεῖ κάθε διευθυντῆ θεάτρου, καὶ τοῦ ἀφαιρεῖ σχεδὸν κάθε πρωτοβουλία.

Ἐν τούτοις μποροῦν σ' αὐτῇ τῇ φύσει καὶ τὸ κλωθογύρισμα τῆς στιγμῆς καλομελετημένες ἀρχὲς νὰ συντρέξουν, φθάνει νὰ ἐπιμένει κανεὶς σταθερὰ σ' αὐτὲς καὶ νὰ βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ τὶς βάλει σὲ πρᾶξη.

Ἐνα καλὸ ἔργο τέχνης μπορεῖ νάχει καὶ μάλιστα θάχει ἠθικὰ συμπεράσματα, ἀλλὰ τὸ νὰ ζητοῦν ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη νὰ κηηγάει ἠθικοὺς σκοπούς, εἶναι οὐ νὰ τὸν καταστρέφουν κ' αὐτὸν καὶ τὸ ἔργο του.

Τὸ ἀληθινὸ δρᾶμα οὔτε παινεύει οὔτε κατηγορεῖ, παρὰ ξετυλίγει τοὺς χαρακτήρες καὶ τὰ περιστατικὰ καὶ μὲ τοῦτο τὰ φωτίζει καὶ τὰ ἐξηγεῖ.

Τίποτα δὲν εἶνε πιὸ ἐπικίνδυνον γιὰ τὴν προκοπὴ ἐνὸς θεάτρου ἀπ' τὸ νὰ εἶναι ἡ διεύθυνση ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν ἀνυσηχεῖ γιὰ τὴν εἰσπραξὴ καὶ νὰ ζεῖ στὴν ξεννοιαστὴ βεβαιότητα ὅτι τὸ τυχὸν ἔλλειμμα τοῦ ταμείου κατὰ τὸ διάστημα τῆς περιόδου ἀπὸ κάπου θὰ βρεθῆ νὰ συμπληρωθεῖ. Τόχει ἡ ἀνθρώπινη φύση νὰ πέφτει εὐκόλα στὴν ἀδράνεια ὅταν δὲν τὴν ἀναγκάζουν ἀτομικὰ ὠφελήματα ἢ ζημιες.

Ὅποιος θέλει νὰ μορφώσει ἠθοποιούς πρέπει νάχει ἀπειρὴ ὑπομονή.

Πολλὰ πετυχαίνει κανεὶς μὲ τὴν ἀδοτηρότητα, πιὸ πολλὰ μὲ τὴν ἀγάπη ἀλλὰ τὰ περισσότερα τὰ πετυχαίνει μὲ τὴν φρόνηση καὶ τὴν ἀεμόληπτη δικαιοσύνη ποῦ δὲν ξεχωρίζει πρόσωπο. Φυλαγόμενα ἀπὸ δύο ἐχθρούς, ποῦ θὰ μοροῦσαν νὰ μοῦ γίνουν ἐπικίνδυνοι, ὁ ἕνας ἦταν τὸ πάθος τῆς ἀγάπης μου γιὰ τὸ τάλαντο ποῦ θὰ μοροῦσε εὐκόλα νὰ μὲ φέρει σὲ θέση νὰ γίνω μεροληπιτικός. Τὸν ἄλλο δὲν θέλω νὰ τὸν ἀναφέρω ἀλλὰ θὰ τὸν μαντέψετε. Δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὸ θεάτρο μας οἱ κοπέλλες ποῦ ἦσαν ὁμορφες νέες

καὶ συνάμα πολὺν χαριτωμένους. Γιὰ πολλὰς ἔννοιους μεγάλη κλίση μέχρη πάθους, καὶ οὔτε ἔλειπαν ἐκεῖνες ποὺ ἔδιναν θάρρος, ἀλλὰ συγκρατοῦσα τὸν ἑαυτὸ μου καὶ ἔλεγα: Ὡς ἐκεῖ καὶ μὴ παρέκει! Εἶχα συνείδηση ποιά ἦταν ἡ θέση μου καὶ ποῖο τὸ καθήκον μου. Δὲν ἤμουνα ἰδιώτης παρὰ ἀρχηγὸς σ' ἓνα ἴδρυμα ποὺ ἡ προκοπή του μοῦ ἐστοίχιζε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ μου εὐτυχία ἐκείνης τῆς στιγμῆς. Μὲ τοῦτο ὅμως ἐπειδὴ κρατήθηκα ὀλότελα καθαρὸς καὶ πάντα κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἔμεινα καὶ κύριος τοῦ θεάτρου καὶ ποτὲ δὲν μούλειψε ἡ ἀναγκαῖα ἐχτίμηση ποὺ χωρὶς αὐτὴν χάνει κανεὶς ἀμέσως ὀλότελα τὸ κύρος του.

* *

Ἄν ἐξετάσει κανεὶς βαθειὰ γιατί ὀρισμένα ἔργα ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἀρνηθεῖ κάποια ἀξία ἐνῶ ἔκαναν ἐντύπωση ἓνα διάστημα ὑστερα σιγὰ σιγὰ πέφτουν σὲ ἀφάνεια τότε θαίρει ὅτι ἡ αἰτία δὲν εἶναι οὔτε στὸ ἔργο οὔτε στὸ κοινὸ, ἀλλὰ στὴν προσωπικότητα τοῦ ἠθοποιῶν.

* *

Ἐνα θέατρο δὲν κρίνεται ἄδειο. Μπορεῖ νὰ εἶναι ὅσο θέλει καλοφτιασμένον καὶ στολισμένον, ἐν τούτοις μόνον ἡ πένα εἶναι τὸ καλύτερὸ του στολίδι.

* *

Νὰ γράφει κανένας γιὰ τὸ θέατρο εἶναι μιὰ τέχνη ποὺ πρέπει κανένας νὰ τὴν ξαίρει καὶ χρειάζεται τάλαντο ποὺ πρέπει κανεὶς νὰ τῷχει. Καὶ τὰ δυὸ εἶναι σπάνια καὶ ὅπου δὲν βρίσκονται καὶ τὰ δυὸ μαζὺν δύσκολα βγαίνει κατὰ κάλι καλὸ.

* *

Γιατὶ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ τάση γιὰ θεατρικὰς ἐργασίαις; Γιατὶ σ' ἐμᾶς τὸ θεατρικὸ ἔργο εἶναι τὸ μόνον ποιητικὸ εἶδος ποὺ ἐρεθίζει αἰσθησιακὰ καὶ ἀπ' τὴν ἐξάσκησίν του μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει κάποια ἄμεση ἀπόλαυση.

* *

Ἐνα καλὸ θεατρικὸ ἔργο δὲν φτάνει οὔτε τὸ μισὸ στὸ χαρτί. Τὸ μεγαλύτερον μέρος του μένει στὴν λαμπρότητα τῆς σκηνῆς, στὴν προσωπικότητα τοῦ ἠθοποιῶν, στὴ δύναμη τῆς φωνῆς του, στὶς ἰδιοτροπίαις τῶν κινήσεών του καὶ ἀκόμα μάλιστα στὸ πνεῦμα καὶ στὸ κέφι τοῦ θεατῆ.

* *

Ὁ Σοφοκλῆς εἶναι μάστορς σὲ τοῦτο, ποὺ εἶναι καὶ ἡ βία τοῦ δραματικῶν στοιχείου: οἱ χαραχτῆρες του ἔχουν ὅλοι τόσην χάρις στὴν ὁμιλίαν τους καὶ ξαίρουν τόσο πειστικὰ νὰ ἐκφράζων τὰ αἶτια ποὺ φέρνονται ἔτσι.

κ' ἄλλιῶς ὅπου ὁ ἀκροατὴς εἶναι πάντοτε μὲ τὸ μέρος ἐκείνου ποῦ μιλάει τελευταίως.

* *

Ἡ καλλιτέχνης βρίσκεται σὲ διπλὴ σχέση με τὸν κόσμο. Εἶναι συνάμα ὁ κύριος καὶ ὁ σκλάβος του, καθόσο μὲ ὕλικά μέσα πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ γιὰ νὰ τὸν καταλάβουν καὶ κύριός του καθόσο αὐτὰ τὰ ὕλικά μέσα τὰ ὑποτάσσει στὶς δικές του ἀνώτερες προσπάθειες καὶ αὐτὲς ἐξυπηρετεῖ.

* *

Οἱ περισσότεροι ἠθοποιοὶ ἔχουν τὴν ἀπαίτησιν νὰ τοὺς ἀκοῦνε ἔτσι ὅπως μιλοῦν, καὶ λίγοὶ κάνουν τὸν κόπο νὰ μιλήσουν ἔτσι ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἀκούσει.

* *

Ἄσκησι καὶ πείρα πρέπει σὲ κάθε τέχνη νὰ συμπληρώνουν τὰ κενὰ ποῦ ἀφήνουν ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ διάθεσι.

* *

Γίνεται φριχτότερο πρᾶγμα ἀπ' τὸ νὰ μουρμουρίζει ὁ ἠθοποιὸς στὶς πρόβες καὶ νὰ βασιζεταὶ γιὰ τὴν παράστασι στὴ διάθεσι καὶ στὴν τύχη;

* *

Ἐνας δραματικὸς ἠθοποιὸς ποῦ καπνίζει στὴ δοκιμῇ, στὴν παράστασι στὸ ἴδιο μέρος θὰ νιώθει τὴν ἔλλειψι τοῦ τσιγάρου.

* *

Ἐνας καλὸς ἠθοποιὸς μᾶς κάνει ἀμέσως νὰ ξεχάσουμε μὴ ἄθλια σκηνογραφία ἀπεναντίας ὅσο πιὸ ὄρατο εἶναι ἕνα θέατρο τόσο μᾶς δείχνει τὴν ἔλλειψι ἀπὸ ἠθοποιούς.

* *

Ὁ ἀμόρφωτος ἄνθρωπος εἶναι εὐχαριστημένος ὅταν βλέπει κάτι νὰ γίνεται, ὁ μορφωμένος θέλει νὰ συγκινηθεῖ καὶ ἡ συλλογὴ ἀρέσει μόνο στὸν μορφωμένο στὸν ὀλότελα ἀνώτερο βαθμό.

Β. ΡΩΤΑΣ